

KS. JANUSZ SZULIST

Wydział Teologiczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Toruń

Polaryzująca funkcja krzyża w narodzie

Streszczenie: Przedmiotem niniejszej publikacji jest analiza polaryzującej funkcji krzyża, przedstawiona na przykładach wybranych sytuacji ze współczesnej historii Polski. Soteriologia w aspekcie przedmiotu badań wskazuje na to, jak dalece destrukcyjne jest wykorzystywanie symbolu krzyża w walce politycznej. Narzędziowe posługiwanie się elementami sacrum posiada tradycję biblijną. Podziały dyktowane brakiem akceptacji dla zbawczego przesłania zawierające się w krzyżu są warunkowane następującymi postulatami: wezwanie do zmiany, zachowanie czystości intencji oraz uznanie najwyższego autorytetu w Bogu. Każdy z tych postulatów zrealizował w sposób doskonały Jezus. Naśladowanie Mistrza z Nazaretu wiąże się więc z przyjęciem postawy ofiarności i niezłomnego trwania przy nauce Bożej. Nadzieja chrześcijańska wyraża się w tym, iż jedność porządku stworzenia (w tym również jedność społeczna) funkcjonuje ponad wszelkimi doczesnymi podziałami.

Słowa kluczowe: jedność, odkupienie, polaryzacja społeczna, krzyż, Jezus Chrystus.

Krzyż stanowi bardzo wyrazisty znak. Funkcjonuje nie tylko w wymiarze artystycznym bądź też jako element codzienności, ale także na poziomie życia wewnętrznego oraz w sferze relacji międzypodmiotowych. W dziejach ludzkości symbol krzyża jest traktowany jako czynnik jednoczący państwa lub nawet generujący kultury o zasięgu globalnym. Jednocześnie ten sam krzyż jest elementem wpływającym na powstawanie społecznych podziałów, a niekiedy otwarcie wrogich stosunków między jednostkami i wspólnotami. Ów drugi obszar oddziaływania krzyża stanowi przedmiot analiz niniejszego artykułu. Punktem wyjścia jest kontekst niektórych współczesnych wydarzeń w Polsce, kiedy kontrowersje związane z symbolem krzyża doprowadziły do wytworzenia wyraźnych podziałów społecznych. Owe wydarzenia, ramowo scharakteryzowane w pierwszym punkcie, pełnią funkcję egzemplifikacyjną. W punkcie drugim zostanie zaprezentowana jednoczącą funkcją krzyża jako swoistego rodzaju tła. Będzie to także próba ukazania, jak dalece posługiwanie się owym symbolem w walce politycznej jest sprzeczne z wolą Bożą. Punkt trzeci zawiera analizę przyczyn odrzucania orędzia zbawczego, stanowiącego główny sens omawianego symbolu.

1. Wydarzenia prezentujące polaryzującą funkcję krzyża

Inspiracją do analizy kwestii zawartej w temacie artykułu były (i właściwie wciąż są) działania, których celem jest zredukowanie krzyża do roli narzędzia społecznych podziałów. Owe aktywności, podejmowane w Polsce przez pewne jednostki bądź ugrupowania, mają charakter antagonizujący różne środowiska. Klasyczny przykład stanowi sprawa krzyża, który kilka dni po katastrofie smoleńskiej, w dniu 15 kwietnia 2010 roku, został umieszczony na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie przez harcerzy z ruchu skautowego. Zamyśl wyeksponowania tego symbolu był związany z planami docelowej budowy pomnika dla ofiar katastrofy. Późniejsze wydarzenia związane z przeniesieniem krzyża oraz towarzyszące im komentarze zarysowały ostrą linię podziału pomiędzy zwolennikami obecności krzyża pod pałacem a jej przeciwnikami. Przy nieudanej próbie przeniesienia krzyża pojawiły się hasła: „Polsko, obudź się!”, „Katyń trwa”, „Czy Bóg tak chciał?”, „Czy zdrajcy i NKWD są tak silni?”. Ówczesny premier Donald Tusk wyraził sprzeciw wobec używania krzyża w walce politycznej. Natomiast Mariusz Błaszczak wskazywał, iż decyzja o zbudowaniu pomnika raz na zawsze zażegnałaby ową sporną kwestię. W opinii innych przedstawicieli Prawa i Sprawiedliwości za sytuację konfliktu byli odpowiedzialni Prezydent RP (Bronisław Komorowski) oraz ówczesny rząd z premierem na czele (Donald Tusk). Ostatecznie krzyż został umieszczony w Kościele św. Anny w Warszawie¹.

Innym przykładem, potwierdzającym polaryzującą funkcję krzyża w społeczeństwie polskim, była dyskusja o krzyżu umieszczonym na sali sejmowej. Ów krzyż został zawieszony w nocy z 19 na 20 października 1997 roku przez posłów Akcji Wyborczej Solidarność i Unii Wolności. Rzecznik prasowy Sojuszu Lewicy Demokratycznej zaprotestował przypominając, iż jest to polityka faktów dokonanych oraz że nie można zastąpić aktualnych sporów politycznych walką ideologiczną o symbole. Spór odżył na nowo w 2011 roku, kiedy przedstawiciele Ruchu Palikota wnieśli do Marszałka Sejmu o usunięcie znaku krzyża z sali obrad. Powoływali się głównie na neutralność światopoglądową, wygłaszali także hasła antykościelne². Wydarzenia

¹ Por. *Krzyż sprzed Pałacu Prezydenckiego w Warszawie*, w: http://pl.wikipedia.org/wiki/Krzyż%C5%BC_sprzed_Pa%C5%82acu_Prezydenckiego_w_Warszawie, [15.5.2015]; *Krzyż przed Pałacem Prezydenckim*, w: <http://kontakt24.tvn24.pl/krzyz-przed-palacem-prezydenckim,73170.html>, [15.5.2015]; *Krzyż – miejsce prawdy, pamięci, nadziei*, w: <http://www.niedziela.pl/artku/112232/nd/Krzyz-150-miejsce-prawdy-pamieci-nadziei>, [16.5.2015].

² W związku z dyskusją nad krzyżem w Sejmie przeprowadzono badania ankietowe, których wyniki były następujące: „Jak podała w październiku 2011 ‘Gazeta Wyborcza’, zgodnie z zamówionym przez nią badaniem TNS OBOP, 70% badanych stwierdziło, że krzyż nadal powinien wisieć w Sejmie, natomiast 20% było przeciwnego zdania (błąd statystyczny badania: 4,5 pkt. proc.)”. *Krzyż sejmowy*, w: http://pl.wikipedia.org/wiki/Krzyż%C5%BC_sejmowy, [14.5.2015]; *Sąd oddala pozew ws. Krzyża w Sejmie. Bo „w Polsce krzyż to symbol tożsamości narodowej”*, w: http://wyborcza.pl/1,76842,15100334,Sad_oddala_pozew_ws_krzyza_w_Sejmie_Bo_w_Polsce.html, ; [17.5.2015]; *Jak krzyż zawisł w Sejmie, czyli symboliczna droga krucyfiksu*, w: <http://www.polskatimes.pl/artku/464698.jak-krzyz-zawisl-w-sejmie-czyli-symboliczna-droga-krucyfiksu,id,t.html?cookie=1>, [17.5.2015].

sejmowe zainicjowały szeroką dyskusję nad ogólną tendencją do umieszczania znaku krzyża w szkołach i innych budynkach użyteczności publicznej.

W kontekście polskich doświadczeń nie można pominąć również działalności całych ugrupowań, które jednoznacznie i często aktywnie sprzeciwiają się chrześcijaństwu. Wymownym przykładem jest wymieniona już partia zainicjowana przez Janusza Palikota, od 2013 roku znana jako Twój Ruch. Uzasadnieniem tego typu działalności jest nowoczesność państwa, przeciwstawiana rzekomej „archaiczności” i „zdeprawowaniu” instytucji Kościoła³.

2. Zbawcze znaczenie krzyża

Abstrahując w tym miejscu od zdarzeń prezentujących polaryzujące oddziaływanie krzyża trzeba podkreślić z całą stanowczością, iż zasadnicze przesłanie odkupienia dokonanego przez Chrystusa wyraża się w wezwaniu do kształtowania ponadczasowej jedności. Znaczenie jednoczącego zbawienia wyraził Jan Paweł II w swojej encyklice programowej *Redemptor hominis*: „Odkupienie świata – owa wstrząsająca tajemnica miłości, w której niejako na nowo ‘powtarza się’ tajemnica stworzenia – jest w swoim najgłębszym rdzeniu ‘usprawiedliwieniem’ człowieka w jednym ludzkim Sercu: w Sercu Jednorodzonego Syna, ażeby mogło ono stać się sprawiedliwością serc tylu ludzi, w tym Przedwiecznym Jednorodzonym Synu przybranych odwiecznie za synów (por. Rz 8,29-30.; Ef 1,8) i wezwanych do Łaski, wezwanych do Miłości. Krzyż na Kalwarii, poprzez który Jezus Chrystus-Człowiek, Syn Maryi Dziewicy, przybrany Syn Józefa z Nazaretu – ‘odchodzi’ z tego świata, jest równocześnie nowym otwarciem odwiecznego Ojcostwa Boga, który w Nim na nowo przybliżył się do ludzkości, do każdego człowieka, obdarzając go tym trzykroć świętym ‘Duchem Prawdy’ (J 16,13)”⁴. Dzieło odkupienia, będące wyrazem Bożej miłości, kształtuje niejako na nowo relacje z Bogiem, a także z bliźnimi. Są to relacje ożywiające, właściwe dla stosunku synostwa Bożego. Na skutek dzieła odkupienia człowiek staje się wszak dzieckiem Bożym, co jeszcze bardziej wyróżnia osobę spośród całego porządku stworzenia⁵. Również w konsekwencji odkupienia potwierdza się relacja partnerstwa pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Ów stan wskazuje, iż tylko człowiek jest godny wchodzić w dialog z Bogiem poprzez przymnażanie Bożego życia w sobie (pogłębiając tym samym poczucie ponadczasowej jedności)⁶.

2.1. Jedność w krzyżu

Dzieło zbawcze Chrystusa dokonane na drzewie krzyża jest spełnieniem planu nieskończonej miłości Boga wobec świata. Owa kwestia stanowi znak konsekwencji

³ Por. *Świeckie państwo*, w: <http://twojruch.eu/swieckie-panstwo-2>, [18.5.2015].

⁴ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, Watykan 1979, s. 9 (cyt. dalej: RH).

⁵ Por. D. Frączek, *Tajemnica krzyża*, Lublin 2000, s. 30-31.

⁶ Zob. Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est”*, Watykan 2005, s. 17 (cyt. dalej: DCE).

w działaniu Boga, który od samego początku, a więc od momentu stworzenia, nie wyrzekł się tego, co stworzył, w tym nade wszystko człowieka⁷. Upředni charakter oddziaływania Boskiego w zakresie miłości, będącej podstawą dla bezinteresownej troski Stwórcy, wyraża fragment Pierwszego Listu św. Jana: „W tym przejawia się miłość, że nie my umiłowaliśmy Boga, ale że On sam nas umiłował i posłał Syna swojego jako ofiarę przebłagalną za nasze grzechy” (4,10). Ofiara Chrystusa na krzyżu jest wyrazem kształtowania nadprzyrodzonej jedności z całym porządkiem stworzenia. Bóg nie szczędzi ani wysiłku, ani dóbr (również w sensie rzeczowym), by ponad różnorodnością właściwą każdemu człowiekowi zapanowała wszechogarniająca i doskonaląca jedność⁸.

Idea jedności wpisanej w Boży porządek znajduje odzwierciedlenie w poszczególnych aspektach śmierci Jezusa, czego apogeum znajduje się na drzewie krzyża. Hans Urs von Balthasar zwraca uwagę na „solidarność Jezusa w śmierci”. Owo stwierdzenie teologa dotyczy dwóch płaszczyzn. Po pierwsze, Chrystus jako prawdziwy człowiek dostąpił wszystkich ograniczeń ludzkiego bytowania, a więc i śmierci, która w tradycji chrześcijańskiej (ukształtowanej wszak na nauce Ewangelii) stanowi przejście do rzeczywistości eschatycznej, w sferze której człowiek będzie poddany sądowi⁹. Chrystus jednoczy się więc z całym człowiekiem, w każdym aspekcie jego bytowania. Po drugie, kluczowe znaczenie posiada aspekt powszechności odkupienia, gwarantującej nadprzyrodzoną jedność i umożliwiającą wszystkim ludziom coraz doskonalsze rozeznanie w kwestii własnego powołania i Bożych tajemnic. Możliwość realizacji aspiracji poznawczych i następujące w efekcie zjednoczenie w ramach Boskich tajemnic potwierdzają w istocie wartość postępowania zupełnie wolnego od grzechu, a więc również od wszelkiego oddziaływania Złego¹⁰.

Kolejny aspekt, w którym zachodzi jedność wyrażona najpełniej w akcie zbawczym Chrystusa na krzyżu, dotyczy przestrzeni oddziaływania Bożej łaski. W teże kwestii pomocne są nie tylko dane biblijne, ale nade wszystko przesłane pochodzące z sakramentologii, a konkretnie z teologii Eucharystii. Szczególnie istotny jest wniosek natury ogólnej, w myśl którego sakrament ołtarza stanowi przestrzeń aktualizowania wydarzeń zbawczych¹¹. Następuje wówczas upamiętnienie męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa jako wydarzeń aktualnych, posiadających moc przemiany również w uwarunkowaniach współczesnych jednostce czy wspólnocie. Poprzez udział w wymianie łask człowiek zyskuje status współuczestnika odkupienia, będącego zwieńczeniem historii zbawczej¹². Owo współuczestnictwo potwier-

⁷ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009, 604 (cyt. dalej: KKK).

⁸ Por. tamże, 605.

⁹ Por. H.U. von Balthasar, *Teologia misterium paschalnego*, Kraków 2001, s. 153-156.

¹⁰ Por. Papieska Rada „Iustitia et Pax”, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Watykan 2004, s. 122 (cyt. dalej: KNSK).

¹¹ Por. Jan Paweł II, *Encyklika „Ecclesia de Eucharistia”*, Watykan 2003, s. 11-12; J. Sermak, *Bogactwo sakramentów. Katechizm Kościoła Katolickiego o sakramentach*, Kraków 2002, s. 62-64; T. Schneider, *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1995, s. 182-183.

¹² Por. D. Frączek, dz. cyt., s. 28-29.

dza nadprzyrodzoną łączność pomiędzy skończonością a nieskończonością właściwą Bogu. „Jednocześnie w sakramencie chleba eucharystycznego przedstawiana jest i dokonuje się jedność wiernych, którzy stanowią jedno ciało w Chrystusie (por. 1Kor 10,17). Wszyscy ludzie są wezwani do tego zjednoczenia z Chrystusem, który jest światłością świata, od którego pochodzimy, dzięki któremu żyjemy i do którego zdążamy”¹³. Bóg zatem podtrzymuje całe stworzenie w istnieniu. Jest to jednocześnie źródło nadziei, jak też dowód na istnienie jedności pomiędzy wymiarem nieskończonym a skończonym w zakresie oddziaływania Bożych łask. Sakrament Eucharystii wskazuje na ową łączność pomiędzy misterium odkupienia a zmianami życiowymi, które łaski sakramentalne są w stanie inicjować, doskonaląc tym samym ludzką naturę¹⁴.

2.2. Jedność krzyża wobec innych

Krzyż, który wyraża rzeczywistość zbawczą, określa nie tylko jedność w ramach wspólnoty Chrystusowej. Stanowi także zasadę jednoczącą wobec innych wspólnot, a nawet wobec innych cywilizacji, kierujących się odmiennymi systemami wartości czy niekiedy wręcz patogennymi intencjami. W wymiarze duchowym, określającym ogół przeżyć wewnętrznych człowieka, krzyż jest czynnikiem gromadzącym wokół siebie osoby zmagające się ze złem. W tym przypadku jedność wspólnoty Chrystusowej stanowi antidotum przeciwko wszystkim, którzy podporządkowali swoje życie nakazom Złego¹⁵. Stanisław Kobielus cytuje w tej kwestii Tertuliana: „Krzyż ów jest naszym sztandarem przeciw przeciwnikowi diabłu: walczył bowiem Król nasz za nas z naszym wrogiem”¹⁶. W kontekście potęgi Złego, która również objawiła się w czasie kuszenia Jezusa na pustyni, prezentuje się królestwo Jezusowe¹⁷. Władza sprawowana przez Syna Bożego jest w istocie służbą, zmierzającą ostatecznie w dwóch kierunkach. Z jednej strony Jezus jako Syn Boży jest bezwzględnie posłuszny Ojcu Niebieskiemu, chociażby w zakresie wypełniania woli zbawczej. Jednocześnie poprzez czyny Jezusowe jest rozpoznawana wola Boża w świecie¹⁸. Natomiast drugi kierunek posłuszeństwa Chrystusowego dotyczy innych ludzi. Zbawienie wyjednane na krzyżu jest w istocie otwarciem się Boga na ludzkie pragnienie świętości¹⁹.

Przejaw owego posłuszeństwa stanowią akty wcielenia i w konsekwencji odkupienia. Ową zależność w następujący sposób scharakteryzował św. Paweł w Liście

¹³ *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: Sobór Watykański II. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 3.

¹⁴ Por. D. Frączek, dz. cyt., s. 28-29.

¹⁵ Por. E.H. Schillebeeckx, *Chrystus. Sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966, s. 195-200.

¹⁶ Cyt. za: S. Kobielus, *Krzyż Chrystusa. Od znaku i figury do symbolu i metafory*, Warszawa 2000, s. 201.

¹⁷ Por. tamże, s. 201-202.

¹⁸ Por. J. Ratzinger, *W drodze do Jezusa Chrystusa*, Kraków 2004, s. 28-29.

¹⁹ Por. E.H. Schillebeeckx, dz. cyt., s. 46-53.

do Filipian: „(...) lecz ogołocił samego siebie, przyjąwszy postać sługi, stawszy się podobnym do ludzi. A w zewnętrznym przejawie, uznany za człowieka, uniżył samego siebie, stawszy się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej” (2,7-8). Uległość, czy też wierne posłuszeństwo Słowu Bożemu, decyduje ostatecznie o geniuszu człowieka pośród całego porządku stworzenia. Jest to również skuteczny sposób przeciwstawienia wszelkim zakusom Złego, którego celem jest wszak rozczłonkowanie wspólnot, a ściślej wprowadzenie nieprzekraczalnych barier pomiędzy porządkiem Bożym a ziemskim. Owe zakusy były przedmiotem dogłębnej refleksji św. Augustyna w *De civitate Dei*²⁰.

Polaryzująca rola krzyża, pozycjonująca jednoznacznie uczniów Chrystusa wobec innych wspólnot czy nawet ugrupowań o odmiennym profilu ideologicznym, zachodzi na poziomie zapowiedzi wydarzeń paschalnych²¹. Kluczowe znaczenie posiada w tymże aspekcie prorocтво Symeona z Ewangelii według św. Łukasza: „Oto Ten przeznaczony jest na upadek i na powstanie wielu w Izraelu, i na znak, któremu sprzeciwiać się będą – a Twoją duszę miecz przeniknie – aby na jaw wyszły zamysły serc wielu” (Łk 2,34-35). Konsekwencją przyjęcia znaku Chrystusa zobrazował natomiast św. Jan, który w dialogu Jezusa z Nikodemem powoływał się na figurę węża miedzianego wykonanego przez Mojżesza: „A jak Mojżesz wywyższył węża na pustyni, tak trzeba, by wywyższono Syna Człowieczego, aby każdy, kto w Niego wierzy, miał życie wieczne” (J 3,14). Przyjęcie orędzia krzyża oznacza więc życie, rozwój naturalnych uzdolnień człowieka. Odrzucenie Chrystusa stanowi natomiast wykluczenie z obszaru oddziaływania łaski. Następuje wówczas dosłowne pomniejszanie daru życia, który człowiek otrzymał od Boga²².

Klasycznym przykładem jedności wobec innych jest sytuacja mająca miejsce w trakcie misterium męki Jezusa. Warto wyróżnić trzy sceny. Pierwszą z nich jest przesłuchanie, opisane w Ewangelii według św. Jana (por. J 18,33-40). Oskarżyciele Jezusa jednogłośnie domagają się uwolnienia Barabasa, stając niejako po przeciwnej stronie Boga w kwestii proklamowanego orędzia zbawczego²³. Podobna sytuacja odrzucenia Jezusa, a jednocześnie jasnego rozdziału społeczeństwa od Chrystusa, zachodzi w godzinie śmierci. Jak podaje Ewangelista Łukasz, część spośród obecnych na miejscu kaźni szydzi z Jezusa wiszącego na krzyżu, a lud biernie przygląda się działaniom Żydów (por. Łk 23,35-38)²⁴. Sytuacje jednoznacznego pozycjonowa-

²⁰ Por. za: J. Ratzinger, *Opera omnia*, Lublin 2014, t. 1, s. 272-275.

²¹ Por. *Das Evangelium nach Lukas*, hrsg. v. J. Ernst, Leipzig 1983, s. 84-85.

²² Por. J. Buxakowski, *Antropologia nadprzyrodzona. Łaska i człowiek*, Pelplin 1982, cz. 1, s. 143-145.

²³ Por. J.W. Rosłon, *Zbawienie według Ewangelii św. Jana*, w: *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, red. J. Gryglewicz, Lublin 1976, s. 185-186.

Podobne zachowania społeczności żydowskiej, przypominające te, które miały miejsce tuż przed uwolnieniem Barabasa, dotyczą również chwili ogłoszenia wyroku. Wówczas wszak tłum skandował: „Precz! Precz! Ukrzyżuj go!” (J 19,15).

²⁴ Zob. *Das Evangelium nach Lukas*, s. 429-430.

W Ewangelii według św. Łukasza znajduje się również opis nawrócenia złoczyńcy. Owa scena wskazuje na jednoznaczność opowiedzenia się albo za Chrystusem, albo przeciw Niemu, pociągającego

nia wspólnoty uczniów Chrystusa wobec tych, którzy doprowadzili do Jego śmierci krzyżowej, mają również miejsce po zmartwychwstaniu. Warto wymienić chociażby przedstawione w *Dziejach Apostolskich* działania Szawła, który z polecenia Żydów niszczył wspólnoty chrześcijańskie (por. Dz 9,1-2). W owej księdze Nowego Testamentu jest także mowa o arcykapłanach i ich zwolennikach, którzy byli „pełni zawiści” wobec Apostołów, czy też – szerzej rzecz ujmując – przyjmujących naukę Ewangelii (por. Dz 5,17). *Dzieje Apostolskie* zawierają ponadto bogate opisy prześladowań Kościoła u jego początku (por. Dz 4,23-31)²⁵.

Reakcja ze strony Kościoła w obliczu ataków na chrześcijan, a więc na tych, którzy utożsamiają się z wydarzeniami krzyża jako kluczowymi elementami wiary, była różnorodna. Jako modelowa w tym aspekcie jawi się postać św. Pawła, który za sprawą Chrystusa Zmartwychwstałego przyjął chrześcijaństwo. Natomiast św. Piotr w czasie pojmania Chrystusa zaparł się swego Mistrza. Później jednak zwyciężył swoje lęki i utożsamił się zupełnie z nauką Chrystusową. Uczniowie Jezusa, którzy doświadczyli przykrości ze strony Żydów w formie przesłuchań, kar cielesnych czy więzienia, nie przestawali głosić orędzia Chrystusa. Ich postępowanie cechowało się niezłomnością. Osoby, które mężnie wyznawały wiarę, otrzymywały wsparcie ze swoich wspólnot. W konsekwencji wzrastało ich poczucie jedności. Przejawem owej tendencji jest chociażby modlitwa, którą Kościół zanosił nieustannie za prześladowanych (por. Dz 4,24-26)²⁶. Ponadto zasada miłości skutecznie jednoczyła chrześcijan wobec ataków ze strony przeciwników Chrystusa. Ludzie powodowani miłością nie szczędzili dóbr, by pomagać wszystkim doświadczającym jakiegokolwiek formy niedostatku (por. Dz 4,32-36)²⁷.

3. Etyczno-moralne uzasadnienie polaryzacji wywołanej przez symbol krzyża

Treści o charakterze etycznym i moralnym, do których odsyła symbol krzyża (rozumiany w kontekście elementów klasycznej definicji znaku), sprawiają, iż stosowanie owego znaku wymaga jasnego dookreślenia postawy człowieka. Ów moment decyzji akceptującej treści zawarte w symbolu krzyża niweluje podziały, kształtując jedność. Niemniej w sytuacji braku tego typu aprobaty pojawiają się postawy wrogości, polaryzujące ostatecznie jednostki czy nawet grupy społeczne. Mając więc na uwadze elementarne dane dotyczące specyfiki bytu ludzkiego, uwzględniając jednocześnie znaczenie obiektywnego porządku etyczno-moralnego, warto wyróżnić trzy czynniki, warunkujące postawy polaryzujące społeczeństwo w kwestii relacji do krzyża: postulat zmiany życia, czyste intencje oraz najwyższy autorytet Boga.

konsekwencje dotyczące życia wiecznego.

²⁵ Por. *Dzieje Apostolskie*, oprac. E. Dąbrowski, Poznań 1961, s. 258-263.

²⁶ Por. tamże, s. 259-260.

²⁷ Por. tamże, s. 268-272.

3.1. Postulat zmiany życia – w sensie wzrostu w doskonałości

Postulat zmiany życia w kontekście krzyża jest analizowany w zakresie negatywnym i pozytywnym. Zmiana życia w aspekcie negatywnym posiada swój punkt wyjścia w sytuacji grzechowej. Stwierdzenie istnienia grzechu inicjuje proces nawrócenia²⁸. Jak dowodzi Marek Szymula, przemiana własnej egzystencji określa dynamikę życia duchowego chrześcijanina. W toku ciągłego procesu rozwoju osoba ludzka wzrasta w istnieniu, osiągając coraz to wyższe formy bytowania i zmierzając ku pełni znajdującej się w Bogu. W kategorii danych biblijnych, a konkretnie nauki nowotestamentalnej, owa przemiana znajduje swój wyraz w koncepcji nowego człowieka, do realizacji której wzywa św. Paweł w Liście do Efezjan: „(...) co się tyczy poprzedniego sposobu życia – trzeba porzucić dawnego człowieka, który ulega zepsuciu na skutek zwodniczych żądź, odnawiać się duchem w waszym myśleniu i przyoblec człowieka nowego, stworzonego według Boga, w sprawiedliwości i prawdziwej świętości” (4,22-24)²⁹. Zdobywanie nowej jakości życia oznacza przezwyciężenie żądź właściwych ludzkiej naturze. Absolutyzowanie skłonności natury psychobiologicznej może tak dalece zdeterminować działanie człowieka, iż ostatecznie osoba zdolna będzie zakwestionować nadprzyrodzony wymiar egzystencji³⁰. Przyoblekanie się w nowego człowieka oznacza bowiem niekiedy żmudny proces wzrostu w doskonałości, pochłaniający znaczny wysiłek w pracy nad sobą³¹.

Przemiana życia w aspekcie pozytywnym oznacza natomiast utrwalenie dobrych zachowań i przymnażanie słusznym intencji, co wyraża się w coraz większym utwierdzeniu w Bożym porządku zbawczym. Urzeczywistnianie orędzia miłości ukonstytuowanego w krzyżu (będącym wszak kluczowym elementem porządku zbawczego) wymaga niekiedy bardzo zdecydowanych i diametralnych zmian³². W punkcie wyjścia należy zwrócić uwagę na charakter śmierci samej w sobie, a nade wszystko agonii na krzyżu. Owa agonia oznaczała wszak wyniszczenie fizyczne. Śmierć w odbiorze ludzkim zaprzecza więc pierwiastkowi życia. Analizując rzeczywistość krzyża w kontekście działań człowieka na tle zmagania z różnorodnymi przeciwnościami, warto wyróżnić przede wszystkim zachowania będące jednoznacznym opowiedzeniem się po stronie życia³³. Nawiązując w tejże kwestii do nazewnictwa stosowanego przez Jana Pawła II, akcentowany jest postulat kształtowania w świecie „kultury życia” w przeciwieństwie do „kultury śmierci”. Promocja życia w świe-

²⁸ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia”*, Watykan 1984, 20 (cyt. dalej: ReP).

²⁹ Por. M. Szymula, *Nawrócenie i pokuta w życiu kapłana*, w: *Duchowość krzyża*, red. S. Urbański, W. Gałązka, Warszawa 2009, s. 171.

³⁰ Por. tamże, s. 171-172.

³¹ Por. J. Szlaga, *Chrystus jako nowy Adam w listach św. Pawła Apostoła*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 22/1 (1975), s. 85-87.

³² Por. DCE 12-14.

³³ Por. J. Szlaga, dz. cyt., s. 90-92.

cie zawsze bowiem oznacza nowe wyzwania³⁴.

Analizując znaczenie krzyża w kontekście gruntownych przemian, należy podkreślić konieczność podejmowania radykalnych wyborów. W ramach stosunków społecznych najtrudniejsze, a jednocześnie wymagające jednoznacznego opowiedzenia się po którejś ze stron, są sytuacje, kiedy człowiek musi wybierać pomiędzy dobrem własnym (wynikającym chociażby z posiadanych zdolności) a dobrem społeczności. Radykalizm w tymże aspekcie oznacza całkowite poświęcenie na rzecz podnoszenia jakości życia wspólnoty, czego przykładami są służba ubogim, zaangażowanie w proces poszerzania zakresu wolności itd.³⁵ Radykalizm wyboru, do którego niejako wzywa znak krzyża, wiąże się więc z gotowością do bezgranicznej miłości³⁶. Wszelka ofiarność wyrażana jest poprzez głęboką ufność w wolę Bożą. Owa ludzka ufność, która winna się wówczas zrodzić, zostanie wynagrodzona przez Boga. W ten sposób kształtuje się nadzieja, której jest podporządkowana rzeczywistość doczesna.

3.2. Czystość intencji Chrystusowych

Stwierdzenie czystości przesłanek przyświecających czynom Jezusa miało miejsce najdobitniej po śmierci krzyżowej Chrystusa. Ewangelista Łukasz przedstawił następującą sytuację: „Na widok tego, co się działo, setnik oddał chwałę Bogu i mówił: ‘Istotnie, człowiek ten był sprawiedliwy’. Wszystkie też tłumy, które zbiegły się na to widowisko, gdy zobaczyły, co się działo, wracały bijąc się w piersi. Wszyscy Jego znajomi stali z daleka; a również niewiasty, które Mu towarzyszyły od Galilei, przypatrywały się temu” (Łk 23,47-49)³⁷. Jedynym wyznacznikiem postępowania Jezusa była zatem wierność Bożemu prawu. Żadne prywatne aspiracje nie doszły wówczas do głosu. W godzinie śmierci zostały zrealizowane w sposób zupełny (wolny od jakichkolwiek dwuznaczności) słowa wcześniej wypowiedziane przez Jezusa w Ogrójcu: „Ojcze, jeśli chcesz, zabierz ode Mnie ten kielich! Jednak nie moja wola, lecz Twoja niech się stanie” (Łk 22,42)³⁸. Charakter śmierci Chrystusowej wykluczał również wszelkie podejrzenia o grę czy próbę wymuszenia czegokolwiek od innych lub od samego Boga. Zdanie się na wolę Bożą, co pokazał w sposób doskonały Jezus, było dokładnie czystym głoszeniem wielkości Boga ponad ludzkimi planami³⁹. Owa chwała Boża z założenia winna inspirować człowieka do coraz większych wyrzeczeń, który nie powinien mieć na uwadze jedynie dobro własne, ale także dobro wspólne czy nawet krzewienie Królestwa Bożego.

Wola Boża sama w sobie prezentuje atrybut świętości Boga. Dzieło stworzenia

³⁴ Por. Jan Paweł II, *Encyklika „Evangelium vitae”*, Watykan 1995, 29-31.

³⁵ Zob. J. Machniak, *Umilowanie krzyża w życiu św. Brata Alberta Chmielowskiego*, w: *Duchowość krzyża*, red. S. Urbański – W. Gałązka, Warszawa 2009, s. 105-107.

³⁶ Por. DCE 12-14.

³⁷ Por. *Das Evangelium nach Lukas*, dz. cyt., s. 432.

³⁸ Por. tamże, s. 410.

³⁹ Por. KKK 223.

wyraża w tymże aspekcie absolutną dobroć, którą Bóg dzieli się ze stworzeniem właśnie według zasady miłości. Samoobjawiające działanie Boga jest kontynuowane w Jezusie Chrystusie. Przy pomocy łaski Bożej człowiek ma możliwość uczestniczenia w nadprzyrodzonym życiu. Permanentna zależność od Boga motywuje całe stworzenie do pracy nad sobą, a tym samym do rozwijania aktywności, dzięki której człowiek będzie zdobywał nieprzemijające zasługi w życiu wiecznym⁴⁰. Niemniej oprócz scharakteryzowanego już modelu aktywności świętość Boża posiada jeszcze jeden aspekt, a mianowicie bierno-porównawczy. Otóż człowiek w kontekście chwały Bożej (nade wszystko absolutnej świętości Boga) jest w stanie dostrzec ogrom niedoskonałości i grzechów, jakich się dopuścił lub które są aktualnie jego udziałem. Boskie kryterium porównawcze znajduje się na początku procesu nawrócenia i może stanowić jeden z zasadniczych determinantów działania⁴¹. W przypadku ludzi, których system wartościowania i działania jest autoteliczny, objawienie chwały Bożej w akcie zbawczym Chrystusa stanowi krepujący czynnik, minimalizujący wyniesione do nieskończonych rozmiarów „ego”. Tego typu stan w niemalże powszechnej opinii uzasadnia kwestionowanie przesłania krzyża, które w istocie stanowi zaproszenie do współpracy z Bożymi łaskami⁴².

3.3. Bóg najwyższym autorytetem i źródłem władzy

Warto wyróżnić co najmniej dwa momenty sytuacji ukrzyżowania, a właściwie dwa stwierdzenia Chrystusa dotyczące obrazu Boga jako najwyższego autorytetu i jednocześnie źródła władzy. Pierwsza wypowiedź padła w czasie przesłuchania Jezusa przez Piłata: „Nie miałbyś żadnej władzy nade Mną, gdyby ci jej nie dano z góry” (J 19,11). Każda władza realizowana w świecie posiada swoje źródło w Bogu, od którego bierze początek wszelki ład, urzeczywistniany przez ludzi w świecie⁴³. Człowiek nie posiada zatem mandatu, by zawłaszczać źródło władzy. Tego typu działanie jest bowiem równoznaczne z kształtowaniem porządku nieodpowiadającego uwarunkowaniom bytu osobowego, którego początek jest zawsze transcendentnej natury. Słowa Jezusa wypowiedziane podczas rozmowy z Piłatem znajdują odzwierciedlenie również w nauce św. Pawła z Listu do Rzymian, gdzie jest mowa o Boskim pochodzeniu władzy (por. Rz 13,1)⁴⁴.

Druga wypowiedź, wskazująca na najwyższy autorytet Boga, dotyczy powierzenia swego losu (a ściślej swego ducha) Ojcu. Chrystus bezpośrednio przed śmiercią zwrócił się do Niego: „Ojcze, w Twoje ręce powierzam ducha mego”. Po tych słowach wyzionął ducha” (Łk 23,46). Podobnie w tym aspekcie słowa Jezusowe stanowią przejaw zupełnego oddania się Bogu. Syn Boży wraca do swego Ojca po wypeł-

⁴⁰ Por. tamże, 293-294.

⁴¹ Por. ReP 21-22.

⁴² Por. tamże, 20.

⁴³ Por. S. Mędała, *Natura i przeznaczenie świata według Ewangelii św. Jana*, w: *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, red. J. Gryglewicz, Lublin 1976, s. 214-215.

⁴⁴ Por. KNSK 396.

nieniu misji zbawczej, określając jednocześnie Boga jako początek wszechrzeczy⁴⁵. Również w owej kwestii św. Paweł jest kontynuatorem nauczania ewangelicznego, podkreślając wszechobecność Bożą w świecie, objawioną w Chrystusie: „(...) wszystkim we wszystkich jest Chrystus” (Kol 3,11)⁴⁶.

Koncepcja Boga jako najwyższego autorytetu bądź też źródła władzy znalazła odzwierciedlenie w nauczaniu Kościoła⁴⁷. Szczególnie doniosłe znaczenie w omawianej kwestii posiadają dwa dokumenty. Pierwszy z nich, encyklika *Quas promas* Piusa XI, charakteryzuje panowanie Chrystusa w świecie jako zagadnienie samo w sobie: „Na jakim zaś fundamencie spoczywa owa godność i owa władza Pana Naszego, dobrze określa św. Cyryl Aleksandryjski: ‘Posiada On, jednym słowem, panowanie nad wszystkimi stworzeniami, nie wymuszone lecz z istoty swej i natury, to znaczy, że władza Jego opiera się na tym przedziwnym zjednoczeniu, które zwą hipostatycznym. Z tego wynika, iż Chrystus nie tylko ma być czczony jako Bóg przez aniołów i ludzi, ale, że aniołowie i ludzie posłuszni i poddani być mają panowaniu jego jako Człowieka’”⁴⁸. Panowanie Chrystusowe w świecie oznacza w efekcie służbę miłości, w ramach której jest roztoczona nadprzyrodzona troska nad całym stworzeniem⁴⁹. Odniesienie do Boga stanowi naturalne dopełnienie doświadczeń duchowych człowieka. W ten sposób jest kształtowany porządek uświęcający osobę. Zakwestionowanie Boskiego porządku, mające miejsce w przypadku polaryzacji społecznej w aspekcie symbolu krzyża, wyraża chaos uniemożliwiający rozwój osobowy⁵⁰.

Kolejnym dokumentem, bezpośrednio charakteryzującym nadrzędny autorytet Boga w zakresie wspólnot politycznych, jest encyklika Jana XXIII *Pacem in terris*. Papież otwarcie akcentuje Boskie pochodzenie władzy: „Ponieważ bowiem Bóg stworzył ludzi jako istoty z natury swej społeczne, żadna społeczność ‘nie może istnieć, jeśli w niej ktoś jeden nie posiada władzy zwierzchniej i nie nakłania skutecznie jednostek do działania na rzecz wspólnego celu, dlatego polityczna społeczność ludzka musi mieć władzę, która sprawuje w niej rządy. Dlatego władza ta, podobnie jak i społeczność, z natury swej pochodzi od samego Boga – Stwórcy’⁵¹. Nie należy jednak sądzić, że nie podlega ona żadnej innej władzy. Przeciwnie, ponieważ wywodzi się z uprawnienia do wydawania rozkazów zgodnych z prawym rozumem, trzeba niewątpliwie przyjąć, że czerpie ona moc zobowiązania z zasad moralności, których źródłem i celem jest Bóg’⁵². Uznanie zależności w kwestii władzy od Boga

⁴⁵ Por. *Das Evangelium nach Lukas*, dz. cyt., s. 432.

⁴⁶ Por. *Listy więziennie świętego Pawła*, oprac. A. Jankowski, Poznań 1962, s. 285.

⁴⁷ Por. KNSK 396.

⁴⁸ Pius XI, *Quas primas*, w: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xi/encykliki/quas_primas_11121925.html, [18.7.2015] (cyt. dalej: QP).

⁴⁹ Por. DCE 17.

⁵⁰ Por. QP.

⁵¹ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/pacem_in_terriss_11041963.html - p30.

⁵² Jan XXIII, *Encyklika „Pacem in terris”*, Watykan 1963, 46-47 (cyt. dalej: PT).

pogłębia wiarygodność instytucji państwa. Pokora i zdolność posłuszeństwa warunkują istnienie systemów realnie służących dobru człowieka⁵³. Niemniej w sytuacji absolutyzowania jednostki i jej „ego” wspólnoty koncentrujące swoje życie wokół tajemnicy krzyża są uznawane za nieodpowiadające nowoczesnemu porządkowi społecznemu⁵⁴. Polaryzacja życia społecznego wynika wówczas z zawłaszczenia przez człowieka pierwszoplanowej roli Boga w porządku zbawczym.

Zakończenie

Krzyż stanowi symbol polaryzujący społeczeństwo nie na poziomie treści kryjących się za tym znakiem, ale w obszarze percepcji jednostek oraz grup społecznych. Przesłanie krzyża Chrystusowego, określające wolę zbawczą Boga wobec świata, domaga się kontynuacji w ludzkich zachowaniach. Urzeczywistnianie Boskich wskazań zakłada swoistego rodzaju heroizm ducha, naznaczający proces realizacji postulatów świętości. Wymagana jest również wytrwałość w pokonywaniu czysto ludzkich zachowań, celowo abstrahujących od Transcendencji. Analiza danych teologicznych oraz specyfiki ewangelicznej pozwala wyróżnić trzy czynniki warunkujące spolaryzowany charakter funkcji krzyża: konieczność zmiany, świętość aktu zbawczego i wreszcie przyjęcie w Bogu najwyższego autorytetu. Po przeciwnej stronie względem wymienionych czynników są sytuowane zachowania typowo ludzkie, destrukcyjnie wpływające na rozwój człowieka: marazm w zakresie aktywności społecznej i politycznej, wynikający z ukształtowania sytuacji odpowiadającej wyłącznie uwarunkowaniom jednostki; nieczystość i faryzeizm intencji, motywowany ideologicznie; redukcja autorytetów do czysto ludzkiego poziomu w imię absolutnie pojmowanej kontroli. Wydarzenia krzyża stanowią w istocie działanie Boże. Z tego też względu cierpliwe pokonywanie ludzkich słabości umożliwia ostatecznie kształtowanie ponadludzkiej jedności.

Literatura

- Balthasar, H. U. von, *Teologia misterium paschalnego*, Kraków 2001.
 Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est”*, Watykan 2005.
 Buxakowski, J., *Antropologia nadprzyrodzona. Łaska i człowiek*, cz. 1, Pelplin 1982.
Das Evangelium nach Lukas, red. J. Ernst, Leipzig 1983.
Dzieje Apostolskie, red. E. Dąbrowski, Poznań 1961.
 Frączek, D., *Tajemnica krzyża*, Lublin 2000.
Jak krzyż zawisł w Sejmie, czyli symboliczna droga krucyfiksu; <http://www.polskatimes.pl/artukul/464698,jak-krzyz-zawisl-w-sejmie-czyli-symboliczna-droga-krucyfiksu,id,t.html?cookie=1>, [17.5.2015].
 Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Reconciliatio et poenitentia”*, Watykan 1984.
 Jan Paweł II, *Encyklika „Ecclesia de Eucharistia”*, Watykan 2003.
 Jan Paweł II, *Encyklika „Evangelium vitae”*, Watykan 1995.
 Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, Watykan 1979.
 Jan XXIII, *Encyklika „Pacem in terris”*, Watykan 1963.

⁵³ Por. KNSK 397-398.

⁵⁴ Por. PT 47.

- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009.
- Kobieltus, S., *Krzyż Chrystusa. Od znaku i figury do symbolu i metafory*, Warszawa 2000.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*”, w: Sobór Watykański II. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 104-168.
- Krzyż – miejsce prawdy, pamięci, nadziei, <http://www.niedziela.pl/artukul/112232/nd/Krzyz-150-miejsc-prawdy-pamieci-nadziei>, [16.5.2015].
- Krzyż przed Pałacem Prezydenckim, <http://kontakt24.tvn24.pl/krzyz-przed-palacem-prezydenckim,73170.html>, [15.5.2015].
- Krzyż sejmowy, w: http://pl.wikipedia.org/wiki/Krzyż%C5%BC_sejmowy, [14.5.2015].
- Krzyż sprzed Pałacu Prezydenckiego w Warszawie, http://pl.wikipedia.org/wiki/Krzyż%C5%BC_sprzed_Pa%C5%82acu_Prezydenckiego_w_Warszawie, [15.5.2015].
- Listy więzienne świętego Pawła*, red. A. Jankowski, Poznań 1962.
- Machniak, J., *Umiłowanie krzyża w życiu św. Brata Alberta Chmielowskiego*, w: *Duchowość krzyża*, red. S. Urbański, W. Gałązka, Warszawa 2009, s. 103-122.
- Mędała, S., *Natura i przeznaczenie świata według Ewangelii św. Jana*, w: *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, red. J. Gryglewicz, Lublin 1976, s. 205-221.
- Papieska Rada „*Iustitia et Pax*”, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Watykan 2004.
- Pius XI, *Encyklika „Quas primas”*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xi/encykliki/quas_primas_11121925.html, [18.7.2015].
- Ratzinger, J., *Opera omnia*, t. 1, Lublin 2014.
- Ratzinger, J., *W drodze do Jezusa Chrystusa*, Kraków 2004.
- Rosłon J.W., *Zbawienie według Ewangelii św. Jana*, w: *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, red. J. Gryglewicz, Lublin 1976, s. 183-196.
- Sąd oddala pozew ws. krzyża w Sejmie. Bo „w Polsce krzyż to symbol tożsamości narodowej”, http://wyborcza.pl/1,76842,15100334,Sad_oddala_pozew_ws_krzyza_w_Sejmie_Bo_w_Polsce.html, [17.5.2015].
- Schillebeeckx, E. H., *Chrystus. Sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966.
- Schneider, T., *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1995.
- Sermak, J., *Bogactwo sakramentów. Katechizm Kościoła Katolickiego o sakramentach*, Kraków 2002.
- Szlaga, J., *Chrystus jako nowy Adam w listach św. Pawła Apostoła*, „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 22/1 (1975), s. 85-96.
- Szymula M., *Nawrócenie i pokuta w życiu kapłana*, w: *Duchowość krzyża*, red. S. Urbański, W. Gałązka, Warszawa 2009, s. 171-188.
- Świeckie państwo, <http://twojruch.eu/swieckie-panstwo-2>, [18.5.2015].

The Polarising Function of the Cross within Society

Summary: The aim of this paper is to account for the fact that the cross as a symbol has a polarising effect on contemporary Polish society. The analysis takes into account various events from recent national history. Juxtaposing the universal, soteriological dimension of the symbol of the cross with numerous instances of its exploitation in the political debate shows that the spiritual and religious meaning of this sacred sign has been largely distorted. The Scriptures offer many examples of misuse of religious symbols. There are three conditions to be met if the use of the cross in a debate is to be considered just: the call to moral change, honest intention and recognition of God as the supreme authority. Jesus perfectly fulfilled all these. Following Christ means being able to give one's love generously and to obey the divine precepts. The Christian hope is based on the belief that the unity of the order of creation (also the national unity) is superior to the temporal and worldly divisions among people.

Keywords: unity, redemption, social polarisation, cross, Jesus Christ.